

BBC – REKLAMA NA MÉDIUM VEŘEJNÉ SLUŽBY

Marek Šebeš, Michal Šimůnek

Nejstarší, nejobdivovanější, nejrespektovanější - British Broadcasting Corporation se může pyšnit celou řadou nepochybných primátů. BBC vznikla jako vůbec první veřejnoprávní vysílací subjekt na světě. Jako první začala s pravidelným televizním vysíláním určeným pro příjem v domácnostech a stála také na počátku vzniku specializovaných televizních profesí. Po více než osmdesáti letech nepřetržité činnosti se stala živoucím symbolem média veřejné služby, které nastavuje profesní standardy zbytku žurnalistického světa.

Historie BBC

BBC (původně British Broadcasting Company) založilo na podzim roku 1922 konsorcium předních výrobců rozhlasových přijímačů. Jedním z nich byla Marconioho společnost, z jejíž londýnského studia zahájila BBC vysílání 14. listopadu 1922; o den později začalo vysílání také v Manchesteru a Birminghamu. Po zprovoznění prvního vysoce výkonného dlouhovlnného vysílače v Daventry v roce 1925 bylo možné poslouchat BBC takřka na celém území Velké Británie.

Duchovním otcem společnosti byl mladý skotský inženýr John Reith, který se ve svých třiatřiceti letech stal jejím prvním generálním ředitelem a ve funkci zůstal až do roku 1938. BBC měla podle jeho vize "přinášet to nejlepší ze všech oblastí lidského vědění a usilování do co největšího počtu domácností". Reith věřil, že pravým smyslem rádia je vzdělávání a morální zdokonalování veřejnosti – k naplnění tohoto poslání měly sloužit jak koncerty klasické hudby, tak také "opatrně" vybíraná inteligentní zábava. Záběr BBC byl však již v prvních letech vysílání mnohem širší: od zpráv a rozhovorů přes rozhlasové hry a vzdělávací pořady až po hudbu, sport a dětské programy. Během Reithova působení se BBC rychle rozrůstala a počet zaměstnanců z původních čtyř (včetně Reitha) stoupl ve třicátých letech až na několik stovek. V roce 1927 udělila královna BBC první "Královskou chartu" (Royal Charter) a BBC změnila název na British Broadcasting Corporation. Královská charta, vydávaná královnou, avšak připravovaná vládou, která je dodnes základní právní normou BBC, definovala cíle, pravomoci a povinnosti korporace. Od svého počátku byl hlavním zdrojem financování BBC poplatek za vysílání.

Počátkem třicátých let BBC výrazně rozšířila služby zřízením Empire Service (předchůdce dnešní BBC World Service): první cizojazyčné vysílání proběhlo v arabštině, krátce před vypuknutím druhé světové války následovala vysílání v dalších jazycích, k nimž v září 1939 přibyla i čeština. Na konci války bylo možné poslouchat BBC již ve čtyřiceti jazycích.

Třicátá léta znamenala pro BBC také první krátkou zkušenost s novým médiem – televizí. Pravidelné televizní vysílání začalo 2. listopadu 1936 z Alexandra Palace v severním Londýně a pokračovalo až do 1. září 1939, kdy bylo z obranných důvodů vypnuto (existovala obava, že by vysílače mohly poskytnout navigační pomoc nepřátelskému letectvu). Dosah signálu z "Ally Pally" byl tehdy pouze 35 mil a zasahoval asi dvacet tisíc domácností vybavených televizním přijímačem.

Ačkoli bylo televizní vysílání v Británii obnoveno v červnu roku 1946, jeho masové rozšíření nastalo až v polovině padesátých let. Důvodem byla nejen stále vysoká cena televizorů, ale také skutečnost, že válka posílila roli rozhlasu jako dominantního zpravodajského média. Ještě v roce 1950 si televizní vysílání platilo pouze 350 tisíc diváků, kdežto rozhlas 12 milionů posluchačů. Popularita televize však prudce vzrostla s přenosem korunovace královny Alžběty

II. v roce 1953 – podle odhadů jej sledovalo dvacet milionů diváků. O rok později stoupl počet plátců "kombinované" licence (za rozhlas i televizi) na tři miliony.

V září roku 1955 přišla BBC o svůj televizní monopol: vysílat začal televizní kanál ITV (Independent Television), vůbec první komerční televizní stanice v Evropě. Vznik konkurenčního prostředí – i když licenčními podmínkami svázaná ITV připomínala v mnohém druhou televizi veřejné služby – měl pozitivní vliv na kvalitu programů BBC.

Šedesátá léta představovala pro britské posluchače a diváky éru velkých technických novinek a rozšiřování služeb. Od roku 1964 bylo možné sledovat druhý program veřejnoprávní televize BBC2, nabízející alternativnější styl televizního vysílání. V listopadu 1967 uvedla BBC do provozu první lokální rozhlasovou stanici v Leicesteru, kterou během několika málo let následovaly dvě desítky dalších. V téže roce začala BBC2 vysílat barevně (BBC1 od roku 1969). Prostřednictvím satelitního přenosu mohli Britové sledovat Olympijské hry v Mexiku (1968) i přistání prvního člověka na Měsíci (1969). BBC se pod vedením Hughua Greena také podařilo úspěšně reflektovat výrazné změny, jimiž britská společnost v šedesátých letech procházela. Dominantní generací se v té době stala poválečná mládež, jež se toužila zbavit přetrvávajících zábran a omezení viktoriánského světa a svůj postoj dávala najevo jak v oblasti kultury (hudba, drama, výtvarné umění), tak v oblasti politiky (protestní hnutí). Postoje této generace se odrážely i ve změně stylu vysílání veřejnoprávního média: BBC se stala programově rozmanitější, více nakloněnou experimentování, prostor dostali noví autoři, kteří ve svých pořadech zachycovali atmosféru neklidné doby.

Následující dekády se v Británii nesly ve znamení stále sílící konkurence na poli rozhlasového a televizního vysílání. V roce 1973 začaly v Londýně působit první komerční rozhlasové stanice LBC a Capital a další na sebe nenechaly dlouho čekat. V osmdesátých letech rostla BBC výrazná konkurence i v oblasti televizního vysílání – ať již šlo o nový televizní kanál Channel 4 (1982) nebo o satelitní televizní stanice – která ještě zesílila po reorganizaci komerčního sektoru na přelomu let 1992 a 1993. Přičteme-li k tomu pokles reálné hodnoty koncesionářského poplatku a zmenšování objemu peněz mířících do veřejného sektoru za vlády premiérky Margaret Thatcherové, je nasnadě, že klíčovou se na přelomu osmdesátých a devadesátých let stala pro BBC otázka podoby dalšího působení. Generální ředitelé Michael Checkland (BBC vedl v letech 1987–1993) a John Birt (1993–2000) iniciovali sadu opatření a změn, nejradikálnějších v historii BBC, s cílem učinit veřejnoprávní médium konkurenceschopným v dravém tržním prostředí. Celá korporace prošla důkladnou restrukturalizací ústící v redukci personálu, snižování provozních nákladů a rušení některých dosavadních aktivit. Úspory, podpořené financemi získanými ze zvýšení diváckých poplatků od roku 1996, BBC investovala do nových programů a služeb.

Organizační struktura

Základními právním dokumenty, o něž se opírá existence a činnost BBC, jsou Královská charta (Royal Charter) a Licence a Dohoda (Licence and Agreement). Královská charta definuje mimo jiné poslání a základní cíle BBC, pravomoce a povinnosti Guvernérů BBC, zřizuje Národní vysílací rady (National Broadcasting Councils) pro Skotsko, Wales a Severní Irsko, Regionální poradní rady (Regional Advisory Councils) a nastavuje základní pravidla pro financování korporace. Královská charta je obnovována a upravována přibližně jednou za deset let; současná charta, sedmá od roku 1927, platí do 31. prosince 2006.

Licence a Dohoda, druhý konstitutivní dokument zabývající se detailně kompetencemi a povinnostmi BBC a specifikující její financování, platí společně s Královskou chartou. Licenci a Dohodu uzavírá BBC s ministerstvem odpovědným za záležitosti vysílání – původně se jednalo o

ministerstvo spojů, posléze o ministerstvo vnitra a dnes o ministerstvo pro kulturu, média a sport.

Podle Královské charty je BBC odpovědná dvanáctičlenné Radě guvernérů BBC (BBC Board of Governors). Členové rady jsou jmenováni na pětileté funkční období Královskou radou, prakticky však o jejich výběru rozhoduje vláda, konzultující návrhy s opozicí. Guvernéri dohlížejí na činnost korporace, jmenují jejího generálního ředitele a nejvyšší vedení.

BBC nevysílá žádnou reklamu a je financována převážně z poplatku – licence fee – vybíraného od jednotlivých domácností vlastníčích přijímač. Roční poplatek činí 116 liber, měsíčně tedy necelých 10 liber. Neexistuje zde poplatek výhradně pro rozhlas. Poplatky vybírala zpočátku pošta, od roku 1998 je touto činností pověřeno konsorcium společností Post Office (dnes Consignia), WPP a Bull Information Service. Ročně se na poplatcích vybere přibližně 2,3 miliardy liber. Druhým zdrojem příjmu jsou aktivity BBC Worldwide, komerční složky BBC, která po celém světě provozuje televizní kanály a prodává pořady, videonahrávky, zvukové nosiče, knihy a časopisy z produkce korporace. Tyto komerční aktivity jsou přísně odděleny od hlavní činnosti BBC a zisk z nich se vrací do rozpočtu BBC – v roce 2002 takto BBC Worldwide přinesla BBC nazpět přes 106 milionů liber, v loňském roce dokonce 123 milionů (mezi nejúspěšnější a nejprodávanější pořady BBC ve světě patří například dětský seriál Teletubbies). Kromě BBC Worldwide má BBC další dceřinnou společnost BBC Ventures Group, její komerční aktivity mají menší rozsah. BBC World Service, zahraniční rozhlasové vysílání ve třiačtyřiceti jazycích, financuje britská vláda.

Trimediální charakter BBC

Od roku 1998, kdy BBC začala provozovat vedle svého rozhlasového a televizního vysílání i online služby (BBCi), vyzdvihují často její představitelé jedinečný trimediální charakter BBC. BBC v současné době provozuje devět televizních programů, deset rozhlasových stanic, národní a lokální rozhlasové a televizní služby ve Skotsku, Severním Irsku a Walesu a velmi úspěšné a rozsáhlé internetové stránky. Krom toho BBC vysílá do zahraničí (BBC World Service) a prostřednictvím svého holdingu BBC Worldwide se věnuje i komerčním aktivitám. (viz. Tabulka 1).

Tabulka 1: Televizní, rozhlasové vysílání BBC a online služby BBC

<i>Televize</i>	<i>Rozhlas</i>	<i>Lokální televizní a rozhlasové vysílání</i>	<i>Programy ve světě</i>	<i>Komerční aktivity</i>
BBC One BBC Two BBC Three BBC Four CBBC CBeebies BBC News 24 BBC Parliament Interactive TV	Radio 1 Radio 2 Radio 3 Radio 4 Five Live Five Live Sports Extra 1Xtra 6 Music BBC 7 Asian Network	Scotland Wales/Cymru Northern Ireland BBCi websites BBC learning & education	BBC World Service rozhlasové stanice vysílající ve 43 jazycích	BBC America BBC Canada BBC Food BBC Kids (Canada) BBC Prime BBC World Animal Planet People+Arts UKTV UKTV (Australia)
veřejná služba financovaná z poplatků	veřejná služba financovaná z poplatků	veřejná služba financovaná z poplatků	veřejná služba financovaná britskou vládou	samostatné komerční aktivity holdingu BBC Worldwide, jehož zisky pomáhající financovat veřejné služby BBC

(zdroj: <http://www.bbc.co.uk/>)

V duchu konceptu média veřejné služby se BBC snaží poskytovat co nejširší škálu zpravodajských, vzdělávacích a zábavných programů a služeb pro všechny občany Británie. Divák není odkázán pouze na mainstreamové televizní (BBC One, BBC Two) a rozhlasové (BBC Radio 1, BBC Radio 2) programy, ale má velmi širokou možnost volby. BBC nabízí politicko-zpravodajské televizní programy (BBC News 24, BBC Parliament), multikulturně zaměřený televizní program určený pro mladé (BBC Three) nebo pro milovníky umění a intelektuálních debat určený kanál BBC Four. Vzdělávací kanály Cbeebies a interaktivní CBBC jsou určeny pro děti do šesti respektive od šesti do dvanácti let. Rozšířené zprávy, komentáře a politické debaty si lze poslechnout na BBC Radio 4, pro sportovní fanoušky je určena rozhlasová stanice BBC Five Live Sports Extra, pro intelektuálně zaměřené milovníky vážné hudby a dramatického umění BBC 6 Music. Převážně mluvené slovo nabízí BBC Radio 7 a na kulturu se zaměřuje BBC Radio 3. BBC se výrazně orientuje i na etnické menšiny žijící v Británii. Na radiu 1 Xtra si tak lze naladit moderní černošskou hudbu a pro asijskou komunitu žijící v Británii vysílá BBC Asian Network. Většina programů je přitom dostupná prostřednictvím satelitního, kabelového a analogového a dnes již i digitálního terestriálního vysílání.

Právě aktivity na poli digitálního terestrického vysílání patří k velkým úspěchům BBC. Britové vděčí BBC za úspěšný rozjezd digitalizace rozhlasového a televizního vysílání. BBC ve spolupráci s BskyB a Crown Castle Communications (společně vytvořily společnost DTV Services Ltd.) uvedla v říjnu roku 2002 na trh digitální adaptéry Freeview, které po neúspěšné digitalizaci konkurenční ITV (která zkolabovala kvůli nezájmu veřejnosti v březnu roku 2002) zaznamenaly

neobvyklý úspěch (v polovině roku 2003 vlastnilo adaptér Freeview 44% britských domácností). Díky adaptéru Freeview se za cenu kolem 100 liber (pořizovací náklady na zakoupení adaptéru) mohou Britové dostat ke třiceti televizním kanálům (klíčové kanály BBC, ITV a BSkyB), interaktivním programům (BBCi, teletext, hry, nákupní programy atd.) a k více než dvěma desítkám rozhlasových stanic. V této souvislosti plánuje BBC na rok 2010 zrušení analogového vysílání a kompletní přechod na vysílání digitální.

Jedním z nejúspěšnějších počínů BBC posledních let je také spuštění internetových stránek BBCi. Každý televizní kanál či rozhlasová stanice tak získal vlastní webovou stránku, kde lze bezprostředně reagovat na vysílané programy, využívat archiv, komunikovat s ostatními posluchači a komentovat vysílání. BBCi dnes nabízí cca 2 miliony www stránek, jež každý měsíc navštíví přibližně 8 milionů Britů, kteří měsíčně zhlédnou nebo si poslechnou kolem 7 milionů hodin audio a videozáznamů. O tom, že BBCi je skutečně interaktivním prostředím s nebývalou možností zpětné vazby, svědčí mimo jiné fakt, že BBC dostává od veřejnosti každý týden více než jeden milion e-mailů.

Kritiky, pochybení a cenzura

Ačkoli je BBC v očích převážné části Britů uznávaným, respektovaným a pro rozvoj kultury a demokracie v Británii nepostradatelným médiem, nevyhnula se ve své historii několika kontroverzním krokům, které ohrožily legitimitu její existence a důvěru v kvalitu a nezávislost jejích služeb. V několika případech byla obviňována z podléhání politickým (rozuměj vládním) tlakům. Příkladem může být v osmdesátých letech neodvysílaná hra o Falklandské válce a tlak na jejího autora, dramatika Iana Curteise, aby upravil pasáže stavící vládu do nepříznivého světla.

BBC téměř bez námitek podléhala v sedmdesátých a osmdesátých letech bezprostřední cenzuře omezující svobodu projevu. Vyhláška o Severním Irsku (Northern Ireland Notice) vydaná v roce 1988 ministrem vnitra Douglasem Hurdem postavila mimo zákon vysílání všech projevů propagujících či ospravedlňujících činnosti organizací IRA (Irish Republican Army, Irská republikánská armáda), INLA (Irish National Liberation Army, Armáda irského národního osvobození), UVF (Ulster Volunteer Force, Jednotky ulsterských dobrovolníků), Sinn Fein (politické křídlo IRA) a UDA (Ulster Defence Association, Asociace na obranu Ulsteru).

Jako další příklad podlehnutí vládní cenzuře lze uvést kauzu z roku 1984, kdy BBC ve svém prestižním zpravodajském pořadu Panorama odvysílala reportáž s názvem *Militantní sklony Maggie* (*Maggie's Militant Tendency*, přičemž Maggie je zdrobnělina jména Margaret a zřejmě odkazuje na Margaret Thatcherovou) o vztazích mezi extrémně pravicovými skupinami a některými členy konzervativní strany. Vláda v čele s Margaret Thatcherovou se ohradila, program byl označen za vykonstruovaný a BBC zaplatila toryům mimosoudní vyrovnání. Tato aféra zhoršila vztahy mezi BBC a vládou a vedla k zamítnutí navýšení poplatků za vysílání.

Výhrady k činnosti BBC má rovněž komerční mediální sektor, který jí vytýká zejména komerční aktivity holdingu BBC Worldwide. Dále kritizuje, že zpravodajství vyrobené za veřejné peníze se zadarmo (nebo za dumpingové vnitropodnikové ceny) dostává do placených služeb BBC World a News 24 a že BBCi chce zavést na svých stránkách placenou reklamu. Velké kritiky se také dočkala skutečnost, že BBC zdarma nabídla své zpravodajství internetovému portálu Yahoo a společnosti Vodafone (britský mobilní operátor) a že produkty BBC Worldwide Publishing mají zdarma propagaci ve vysílání BBC.

Nejznámější (neboť nejčerstvější) je bezesporu kauza kolem tragické smrti britského odborníka na bakteriologické zbraně Davida Kellyho. Reportér stanice BBC Andrew Gilligan informoval ve dvou reportážích odvysílaných v květnu roku 2003 o tom, že kabinet Tonyho Blaira zveličil

hrozbu iráckých zbraní a manipuloval se závěry tajných služeb, aby získal podporu veřejnosti pro vojenský útok na Irák. Odvolával se přitom na informace poskytnuté od vysoce postaveného člena zpravodajských služeb. Informátorem, jemuž Gilligan vložil do úst vlastní interpretace, byl právě doktor Kelly. Ten sice před parlamentním výborem pro zahraniční záležitosti vyloučil, že by Gilliganovi potvrdil snahu vlády zkrusit poznatky tajných služeb, dostal se však do velkého tlaku ze strany médií a vlády a v červnu spáchal sebevraždu. Vláda Tonyho Blaira začala bránit svoji ohroženou důvěryhodnost. Výsledkem bylo veřejné vyšetřování vedené Lordem Huttonem (*Lord Hutton's Inquiry*), který koncem ledna roku 2004 zprostil vládu podezření z pochybení a veškerou vinu nechal na BBC. Lord Hutton konstatoval, že vedení BBC si řádně neuvědomilo, že poznámky reportéra Andrewa Gilligana neobsahovaly důkazy pro Gilliganova nejzávažnější tvrzení a že vedení BBC, včetně Rady guvernérů BBC, mělo tento rozdíl zkoumat a poznat. Výsledkem byly postupné rezignace předsedy Rady guvernérů Gavyna Daviese, generálního ředitele BBC Grega Dykea a reportéra Andrewa Gilligana.

Zdá se však, že pověst BBC nebyla v očích britské veřejnosti příliš ohrožena ani touto poslední kauzou. Na stranu BBC se postavila velká část veřejnosti a tištěných médií (nejvýrazněji reagoval britský list *The Independent*, který v den po zveřejnění Huttonovi zprávy otiskl prázdnou titulní stranu s červeným nápisem "Whitewash?" ("*Smeteno pod stůl?*")), které kritizují opomenutí celé řady sporných skutečností a příliš jednostranné závěry vyšetřování Lorda Huttona.

BBC v 21. století

BBC má pověst povýtce přesné, nestranné a spolehlivé světové vysílací korporace. Hlavním důvodem pro silnou a stabilní přítomnost média veřejné služby byla, je a nejspíš stále i bude pro Brity jeho kulturní, sociální a demokratický význam. BBC baví, informuje a vzdělává poněkud jiným způsobem, než toho jsou schopna komerční média. Přesto musí BBC neustále obhajovat nutnost své přítomnosti. Charakter a kvalita veřejných služeb, které BBC poskytuje, je nedosažitelná v čistě soutěživém prostředí volného trhu (tedy bez poplatků od veřejnosti) založeném na příjmech z reklamy, což však odmítají připustit mnozí zástupci komerční mediální sféry. Další výzvou pro BBC byla a je digitální revoluce. Kritici BBC tak poukazují na to, že v době digitálních technologií a záplavy pestré škály komerčních digitálních programů se smysl a nutnost veřejné korporace vytrácí. Nicméně jak se zdá, BBC je i v době digitálních technologií a rozsáhlého bujení digitálních obsahů schopna nabízet od trhem poskytovaných služeb natolik rozdílné programy a služby, že její přítomnost bude ospravedlnitelná i v digitálním věku nastupujícího století. Vzhledem k tomu, že Britové považují BBC za neodmyslitelnou součást svých tradic podobně jako instituci konstituční monarchie, dá se předpokládat, že přes veškerá klopýtnutí a poměrně časté útoky a kritiku bude v Británii i nadále existovat silná a důvěryhodná mediální instituce hájící veřejný zájem. V ostatních evropských zemích – Českou republiku nevyjímaje – média veřejné služby bohužel takové štěstí nemají.

Zdroje:

Kovaříková, Dana: *Televize veřejné služby v Evropě* (diplomová práce). FSS 2001.
Smith, Anthony: *Television as a Public Service Medium*. In: Smith, Anthony (ed.): *Television: An International History*, Oxford University Press, 1998.
www.bbc.co.uk

www.louc.cz

www.ceska-media.cz

www.the-hutton-inquiry.org.uk

www.blisty.cz